

СФЕРА ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

О. В. Опанасенко, аспірантка

У статті охарактеризовано сучасні проблеми сільської місцевості та породжені ними соціальні проблеми серед сільської молоді. Проаналізовано сферу діяльності соціального педагога у сільській місцевості, обґрунтовано нормативно-правову базу, якою керується соціальний педагог у сільській місцевості при роботі з молоддю. Означено, роль соціального педагога для роботи з молоддю у сільській місцевості.

Соціальний педагог, сільська молодь, сільська місцевість, соціальне середовище, закон, соціальні заклади, соціально-педагогічні проблеми, шкідливі звички, соціально-педагогічна діяльність.

Постановка проблеми та її актуальність. Сьогодні в Україні 30,9% – це населення країни, що проживає в сільській місцевості [2]. За прогнозами фахівців, частка сільського населення поступово буде зменшуватись [5]. Відбуватиметься це, зокрема, за рахунок міграції жителів села (особливо молоді) до великих міст. На такий крок молодь села вимушує, передусім, неможливість реалізувати свій інтелектуальний та творчий потенціал належним чином у сільській місцевості, так як відбулося скорочення масштабів та погіршення фінансово-економічних результатів функціонування сільськогосподарського виробництва і всього національного АПК, незадовільний рівень продовольчої безпеки супроводжується подальшим зменшенням чисельності зайнятих у них (щороку більш ніж на 100 тис. осіб), значного поширення набули безробіття (в тому числі приховане), неповна і сезонна зайнятість сільського населення на некваліфікованих.

Незадовільна якість (і, зокрема, комфортність) середовища життєдіяльності, звуженість сільського ринку праці в поєднанні з погіршенням стану здоров'я сільських мешканців та об'єктивним на етапах індустріального й постіндустріального розвитку суспільства явищем – прискоренням темпів урбанізації – спричиняють подальше посилення процесу депопуляції сільської місцевості, що спостерігається майже 30 років і вже набув характеру демографічної кризи, внаслідок чого значна кількість поселень безповоротно втратила власний репродуктивний потенціал. Показник природного скорочення в 2012-13 р. був у 14,7 рази вищим за рівень 1980 р. і майже втричі вищим – за рівень 1990 р.; якщо в містах у розрахунку на кожну 1000 наявного населення природне скорочення в 2004 р. склало 5,5 осіб, то в сільській місцевості –

10,3 [3]. Подібна тенденція стала прямим результатом поступового зростання смертності на фоні стрімкого падіння й відносно нещодавньої стабілізації народжуваності.

Вищими, ніж у містах, залишаються показники смертності сільського працездатного населення. Найчастіше смертність селян від найбільш поширених захворювань, у тому числі хвороб органів дихання (зокрема, грипу і запалення легенів), перитоніту, патологічних пологів та інших станів, цілком виліковуваних на сучасному етапі розвитку охорони здоров'я.

Період стабілізації та започаткування тенденцій економічного зростання в умовах застарілої техніко-технологічної бази АПК й незадовільної безпеки середовища життєдіяльності в сільських поселеннях, спричиненої як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами (зокрема, зношеністю матеріально-технічної бази комунального господарства, пасажирського і вантажного транспорту, недосконалою стратегією та незадовільним рівнем фінансування суспільної природоохоронної діяльності, поширеністю серед сільських жителів шкідливих звичок – алкоголізму, наркоманій і токсикоманій, тютюнопаління) [7].

Сімейні господарства у селі дедалі швидше зрівнюються з міськими сімейними господарствами як за віковою структурою так і кількістю дітей, це говорить про те, що відбувається осучаснення ціннісних орієнтацій сільських сімей у плануванні родин та облаштуванні власного побуту. Але сільське середовище значно відрізняється своїм невисоким рівнем життя; слабо розвиненою соціальною та побутовою інфраструктурою (дефіцит сервісного обслуговування, низький рівень комфортності тощо); несприятливими соціальними умовами життя, праці, побуту, дозвілля; великою трудомісткістю сільськогосподарської праці, переважно в домашньому та присадибному господарстві. Ритм життя у сільському соціумі, порівняно з міським, є менш напруженим, не таким швидкоплинним, більш розміреним, що певним чином зменшує силу навантажень на психічну сферу сільських дітей [6].

Негативні демографічні зміни, значне погіршення ситуації на ринку праці та зайнятості, незадовільний розвиток на рівні локальних систем розселення і окремих поселень мережі об'єктів соціального призначення, що є важливим для належного забезпечення сільського населення, посилюють бідність, скуту, ставлять під загрозу трудовий потенціал сільського соціуму як регіону, який за своїм призначенням виконує широкий спектр відтворювальних функцій у межах усього суспільства – виробничих, репродуктивних, соціально-культурних, природоохоронних, рекреаційних тощо.

Аналіз основних досліджень і публікацій [2,5,3,7,6], свідчить про вагоме суспільне значення роботи соціального педагога, суспільство покладає на соціального педагога особливу відповідальність, йому довіряють людину, коли вона найбільш сприятлива для впливу. В таких умовах перед фахівцями центрів соціальних служб для молоді (зокрема,

районних, які є одними з основних осередків соціальної роботи з неповнолітніми та молоддю в сільській місцевості) постає широке поле діяльності щодо соціальної підтримки різних категорій дітей, молоді.

Мета статті: проаналізувати сферу діяльності соціального педагога у сільській місцевості, визначити основні проблеми, притаманні сільському соціумі, охарактеризувати роль соціального педагога для роботи з молоддю у сільській місцевості.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з цілою низкою причин соціально-педагогічна діяльність у сільській місцевості ускладнюється і може бути малоефективною. Тому, сучасне високорозвинене суспільство не може обійтися без професійно підготовлених в університетах і спеціальних навчальних закладах соціальних педагогів для діяльності у сільській місцевості, оскільки соціальні педагоги допомагають дітям та молоді села вирішувати проблеми, що виникають у їхньому повсякденному житті, у першу чергу тим, хто не захищений у соціальному плані (особам з функціональними обмеженнями, дітям, позбавленим нормального сімейного виховання, особам із психічними розладами, алкоголікам, наркоманам, хворим, родинам з "груп ризику", особам з девіантним поведінням). Соціальні педагоги сільської місцевості при здійсненні своєї професійної діяльності керуються нормативно-правовою базою, оскільки їм часто доводиться знімати соціальну напруженість серед молоді села. Високопрофесійні соціальні педагоги сільської місцевості беруть участь у розробці законодавчих актів, оскільки зацікавлені більш повно виразити інтереси населення, так як відбувається активне державне регулювання соціальних процесів (вплив органів державної влади за допомогою різноманітних засобів (форм, методів та інструментів) на розвиток соціальних відносин, умови життя та праці населення країни).

Україна ратифікувала міжнародні та європейські конвенції і декларації, які поки що здебільшого не знайшли свого відображення в нормах українського законодавства. Конституція України проголосила принцип пріоритету міжнародного права над національним, але у практиці соціальної роботи зреалізувати це складно.

Наприклад, у Конвенції про права дитини стверджується, що кожна дитина має право на виховання в сім'ї, однак в Україні сотні тисяч дітей позбавлені батьківського піклування і перебувають у стаціонарних закладах.

Відносини у соціальній сфері регулюють закони України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» «Про зайнятість населення», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», «Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення», «Про психіатричну допомогу» [1], Кодекс законів про працю та ін. Вони визначають права представників соціально вразливих

груп на отримання соціальної допомоги, зокрема на соціальне обслуговування.

Для практичної соціально-педагогічної діяльності з дітьми і молоддю в сільській місцевості важливими є закони [1] «Про попередження насильства в сім'ї», «Про охорону дитинства», «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам», Кодекс про шлюб та сім'ю та ін. Ці акти регулюють питання, пов'язані із соціальним захистом дітей (визначають порядок вилучення дитини з родини і позбавлення батьків їхніх прав на виховання дітей, здійснення опіки над дитиною, яка не має батьківського піклування, порядок оформлення у різні дошкільні й шкільні заклади тощо).

Нормативно-правову базу також утворюють різноманітні положення, затверджені указами Президента України та постановами Кабінету Міністрів, які визначають порядок діяльності певних соціальних установ: Типове положення про центри соціальних служб для молоді, Типове положення про територіальний центр соціального обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян [1].

Важлива роль у документальному забезпеченні соціальної політики і соціальної роботи належить державним програмам, покликаним визначити пріоритети в розв'язанні соціальних проблем певних груп суспільства. Такими є Національна програма профілактики СНІДу, програма «Діти України» та ін.

Нині головним органом, що здійснює координацію соціально-педагогічної роботи на селі є сільський центр соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю, що прийшов на зміну мобільним консультаційним пунктам. Вони є соціальними закладами, уповноваженими державою здійснювати соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю відповідно до Закону України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» (2001 р.) як одного із перших нормативно-правових документів, які регулюють питання соціальної роботи. У загальних рисах даний Закон окреслив принципи і форми роботи з цими соціальними групами. У ньому витлумачено поняття «обслуговування», «супровід», «реабілітація», уточнено поняття «профілактика» з погляду теорії соціальної роботи, упроваджено в обіг поняття «соціальне інспектування». Усі вони розглядаються як види соціальної роботи.

Закон України «Про соціальні послуги» (2003 р.) регламентує права та обов'язки клієнтів соціальних служб і працівників, які надають соціальні послуги, визначає структуру сфери надання соціальних послуг та управління нею.

Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» [4] в Україні послуги можуть надавати різнопрофільні соціальні заклади:

- територіальні центри соціального обслуговування;
- установи і заклади тимчасового або постійного перебування;
- установи та заклади денного перебування;
- реабілітаційні установи і заклади;

- вдома (тобто за місцем проживання особи);
- стаціонарні інтернатні установи і заклади.

Дані соціальні заклади є релігійними, благодійними, муніципальними, державними. Соціальні послуги у недержавній сфері надають також і фізичні особи. Діяльність таких організацій здійснюється на підставі оформлення відповідної документації (ліцензії).

Проаналізувавши нормативно-правову базу відносно соціально-педагогічної роботи, можемо виокремити головні соціально-педагогічні проблеми притаманні молоді сільської місцевості: безробіття, зростання цін, низький рівень заробітної плати, загальне зниження рівня життя, зростання злочинності, зубожіння населення, наркоманія, СНІД. Серед проблем, що стосуються забезпечення здорового способу життя: стан довкілля, екологія, низький рівень медичного обслуговування, зловживання палінням, недостатні можливості для занять фізичною культурою та спортом, алкоголізм, низький рівень поінформованості про здоровий спосіб життя. Також варто зазначити і ряд актуальних проблеми практики соціально-педагогічної діяльності в сільській місцевості з дітьми та молоддю, а саме: проблема реалізації нових підходів соціально-педагогічної діяльності у відкритому соціальному просторі; співвідношення досягнень провідних та інноваційних соціальних технологій; проблеми впровадження інноваційних технологій; принципи поєднання традиційних та інноваційних технологій в соціально-педагогічній діяльності; розробка нових принципів практичної діяльності у відкритому суспільстві: толерантність, конфіденційність, анонімність; принцип доступності в роботі соціального педагога; проблеми взаємовпливів культури та субкультур на характер індивідуальних, групових і масових форм соціально-педагогічної діяльності; розвиток волонтерського руху, недержавних і релігійних організацій на підтримку вирішення актуальних питань соціально-педагогічної діяльності; проблема ресурсного забезпечення актуальних напрямів практики соціально-педагогічної діяльності.

Зазначені проблеми визначають специфіку роботи соціального педагога з молоддю у сільській місцевості як соціальному середовищі, яке є складним структурним утворенням, що характеризується взаємопов'язаними зв'язками та відносинами між його складовими.

Невід'ємною частиною є те, що особливістю сільського середовища є суперечливий характер його впливу. Суперечливість ця полягає в тому, що, з одного боку, сільський соціум є сукупним освітнім потенціалом усіх його суб'єктів: сім'ї, окремої особистості, сільської громади, культурних і соціальних закладів, релігійних структур, засобів масової інформації, народних, культурних, історичних традицій, які можна задіяти у соціально-педагогічній діяльності. Проте, з іншого боку, негативною стороною зазначеного протиріччя є те, що реальна ситуація сільського середовища надає чимало прикладів духовної і фізичної деградації [6].

Соціально-педагогічна робота на селі відрізняється тим, що вона пов'язана з необхідністю відвідувати клієнтів вдома, адже сільські жителі,

що зайняті в сільськогосподарському виробництві, практично не знаходять час для того, щоб ходити до соціальної служби. Прийом клієнтів зазвичай організовується у них вдома.

Саме сільському соціуму відданий пріоритет у розвитку соціальної педагогіки в силу його специфіки, яка може стати основою для подальшого розвитку соціальної педагогіки як професії, якщо розглядати сільських жителів як одну з категорій соціально перспективного контингенту будь-якої країни.

Соціальні педагоги в сільській місцевості працюють з різними групами дітей, сімей, людьми з обмеженими можливостями і так далі. Вони працюють у відносно ізольованих, невеликих місцевих та окружних установах і стикаються з безліччю складних проблем. Спеціалізовані служби, загальнопоширені в міських районах, як правило, відсутні. Соціальний педагог у сільській місцевості – це досвідчений фахівець в оцінці проблем і досвідчений при наданні послуг, строго зорієнтований на соціальні технології, такі як індивідуальна та групова психотерапія або організація громади, на практичні області, громадську благодійність і так далі.

Крім навичок і вмінь, пов'язаних з людьми, соціальний педагог у сільській місцевості планує, реалізовує і оцінює програми, працює з органами державного управління різних рівнів, а також з офіційними та неофіційними структурами сільської громади.

Соціальні педагоги у селі добре знайомі з культурними характеристиками різних етнічних і расових груп, яких вони обслуговують. Сільські громади далеко не однорідні.

Сільські соціальні педагоги мають спеціальну підготовку з використання систем неформальної підтримки при вирішенні проблем молоді села. Як згадувалося вище, сільські жителі надають великого значення особистим зв'язкам і зав'язків зі своєю місцевою громадою і менш схильні шукати допомоги на стороні, ніж міські жителі. Він вміє оцінити і задіяти систему неформальної підтримки – сім'ю, церкву, сусідів, друзів, щоб з'ясувати потреби клієнтів і задовольнити їх.

Ключовою проблемою сільського соціального розвитку залишається створення соціальної інфраструктури, яка забезпечить доступ сільських жителів до сучасних і ефективних послуг: освіті, охороні здоров'я, культурі, телекомунікації, водопостачанню, електропостачанню, транспорту, роботі, професійному навчанню для всього сільського населення. Вирішення цих завдань в чималому ступені залежить від соціальних педагогів, соціальних служб.

Висновки. Специфіку соціальної-педагогічної діяльності на селі визначають різні обставини: 1) особливість ціннісних орієнтацій, притаманних сільській молоді, їх психічний склад, що відрізняється певним консерватизмом, ґрунтовністю, неквапливістю, прихильністю традиціям, терпимістю, невибагливістю; 2) потреби, інтереси сільської молоді багато в чому обумовлені її способом життя. Зазначені обставини й визначають зміст соціальної-педагогічної діяльності соціального

педагога з молоддю в сільській місцевості, форми і методи надання соціальної допомоги та підтримки. Фахівець з соціально-педагогічної роботи з молоддю сільської місцевості приймає до уваги умови праці, побуту, дозвілля і, звичайно, вирішує проблеми, породжені цими умовами. Зміст і організація соціально-педагогічної роботи з молоддю сільської місцевості багато в чому залежить від особливостей сільського середовища (відкритість життя кожної родини, тісні сусідські зв'язки, що збереглися традиції общинних взаємин, зайнятість населення переважно сільськогосподарською працею, моральне ставлення до природи).

Тому важливо в систему професійної підготовки ввести систему інформації про село, а саме: поняття, функції і типологізацію сільської місцевості, актуальні проблеми розвитку сільських територій, концептуальні основи комплексного збалансованого розвитку сільської місцевості.

Список літератури

1. Режим доступу <http://rda.zolorayon.gov.ua/rajonnij-centr-socialnih-sluzhb-simi-ditej-ta-molodi/normativnopravova-baza/>
2. Режим доступу <http://uk.wikipedia.org/wiki>
3. **Богущ**, Л.Г. Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України Комплексний розвиток соціальної сфери сільської місцевості України: проблеми та підходи до підвищення ефективності його державного регулювання Режим доступу http://www.rusnauka.com/CCN/Economics/15_bogush.doc.htm
4. Закон України Про соціальні послуги (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 45, ст.358)
Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-15>
5. **Медков**, В.М. Демографические прогнозы ООН для мира и России/ В. Медков // Вестник московського університету. Серія 18 Социология и политология. – 2008. – № 1. – С. 135-151
6. **Панченко**, І. Сільський соціум як фактор соціалізації особистості / І. Панченко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини. – Умань : РВЦ "Софія", 2007. – С.157–164
7. Проект звіту Тимчасової слідчої комісії ВРУ з питань розслідування окремих фактів порушень законодавства з боку посадових осіб МОЗ України, інших державних підприємств, установ та організацій у сфері охорони здоров'я та фармацевтичної галузі від 08.10.2013р.

В статтє охарактеризовань сьовременньє проблемь сельской местности и порожденньє ими социальньє проблемь среди сельской молодежи. Проанализированна сфера деятельности социального педагога в сельской местности, обоснованно нормативно-правовую базу, которой руководствуется социальный педагог в сельской

местности при работе с молодежью. Отмечено роль социального педагога для работы с молодежью в сельской местности.

Социальный педагог, сельская молодежь, сельская местность, социальная среда, закон, социальные учреждения, социально-педагогические проблемы, вредные привычки, социально-педагогическая деятельность.

In Article oharakteryzovany Modern Problems selskoy mestnasty and porozhdenные ymi sotsyalные Problems Among selskoy youth. Proanalyzovanna sphere of activity Socio teacher in selskoy mestnasty, obosnovanno pravovuyu regulatory framework kotoroj rukovodstvuetsya sotsyalный teacher in selskoy mestnasty when working with molodezhyu. Socio otmecheno role of the teacher to work with molodezhyu in selskoy mestnasty.

Specificity of social and educational activities in the countryside. Identify the different circumstances of the specifics: 1) the feature value orientations inherent to the rural youth, their psychological makeup, wherein a certain conservatism, thoroughness, deliberation, adherence to traditions, tolerance, simplicity; 2) the needs, the interests of rural youth are largely due to its way of life.

Sotsyalный teacher selskaya young people, selskaya mestnost, Social Wednesday, the law sotsyalные Uchrezhdenie, social and Problems of Teaching, вредные habits, socio-pedahohycheskaya activities.

ОСОБЛИВОСТІ БЕЗПЕРЕРВНОГО НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ЕКОНОМІСТІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

A. В.Найдьонова, асистент

Розглядаються провідні принципи навчання протягом життя та їх зв'язок з процесом підготовки економістів у Великобританії.

Безперервне навчання ,економічна освіта, економіст, принцип, асоціація, концептуальне завдання, перспектива.

Постановка проблеми. Підготовка високоосвічених кадрів, від знань і умінь яких значною мірою залежить як економічний розвиток нашої країни та підвищення її статусу в європейському просторі, ставить перед колективами вищих навчальних закладів нові вимоги до якості фахової освіти. Реаліями ринкової економіки і ринкової конкуренції є безперечний факт того, що фахівець економічного профілю успішно працюватиме та буде конкурентоздатним, якщо матиме високий рівень економічної освіти,

© А. В.Найдьонова, 2014